

BACHELOROPPGAVE

«*Mobbing – Forstå, håndtere og bekjempe*»

En bacheloroppgave om hvordan lærere arbeider med mobbing.

«*Bullying – Understanding, dealing and conquering*»

A bachelor-thesis about how teachers works with bullying.

Kandidatnummer: 116

av Maria Bendal

GUPEL412 Bacheloroppgave, vitenskapsteori og forskningsmetode
Fakultetet for lærerutdanning, kultur og idrett (FLKI), institutt for pedagogikk, religion og
samfunnsfag

Veileder: Lok Suuba

Innleveringsdato: 03.06.19

Antall ord: 9999

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, *jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 10.*

Abstract

Title: «*Bullying - Understanding, dealing and conquering*»

Author: Maria Bental

Year: 2019

Pages: 41

Keywords: Bullying, knowledge, prevention, daily work, trust, relations, values, program, zero tolerance, environment, surveys, observation.

Summary

Bullying is a topical issue in today's society. Despite the focus and knowledge around the topic, surveys have shown that the extent of bullying still remains high. The topic of this thesis is bullying, and the goal is to look closer on how one can and should act to reduce bullying in secondary school. The research question of this thesis is therefor: How do teachers deal with bullying in secondary school? The thesis consists of an introduction, a theory part, a method part and a presentation of my result, in addition to a discussion and conclusion.

The theoretical foundation includes background knowledge of bullying as a phenomenon, as well as preventive and executive measures towards the matter. My wish is to gather theory and research that sheds light on measures to reduce bullying in school. The use of qualitative interviews in this study has ensured insight in teacher's thoughts, experiences and knowledge towards the matter. Through the analysis, it is presented how four teachers work with the phenomenon of bullying in practice. The thesis also shows how teachers think and act in the work on bullying, and that practice does not always correspond with theory. Furthermore, the thesis focuses on the discussion which aim is to see the connection between theory and the findings of the study.

Forord

Bacheloroppgaven er skrevet i sammenheng med avslutningen på en treårig lærerutdanning. Temaet mobbing er et bredt og vidt med mange spekter, men gjennom fire læreres øyne har jeg fått utforsket temaet fra en annen synsvinkel enn læreboken. Det har vært en spennende og lærerik prosess å få innblikk i lærernes egne erfaringer og kunnskaper om temaet, samtidig som jeg har gått i dybden på relevant forskning og teori. All kunnskapen jeg har ervervet meg i denne perioden er av stor betydning, og den vil jeg bære med meg resten av livet.

I forbindelse med oppgaven ønsker jeg å rette en stor takk til informantene som stilte opp, og delte av deres forståelse, tanker, kunnskaper og erfaringer om arbeid med mobbing. Videre vil jeg takke min veileder, Lok Subba, som har vært positiv og rettleidet meg gjennom hele prosessen. Jeg vil også rette en stor takk til mine medstudenter for å ha bidratt med positivitet, motivasjon og glede gjennom hele skriveprosessen. Helt til slutt vil jeg avslutte med en tekst som beskriver tankene til et tidligere mobbeoffer, og med dette vil jeg fremme et ønske om at alle lærere må ha fokus på mobbing.

«Fader Vår.

Du som er i Himmelen.

Vær så snill – hjelp meg til å bli usynlig

eller gi meg en venn

hvis det er mulig.

Amen. »

(Midtbø & Magerøy, referert i Roland, 2014, s.).

Maria Bendal

Bergen, 03.06.19

Innholdsfortegnelse

1. Innledning.....	6
1.1 Bakgrunn og formål.....	6
1.2 Problemstilling og avgrensing.....	7
1.3 Oppgavens oppbygging.....	7
2. Teoridel.....	8
2.1 Hva er mobbing?	8
2.2 Typer mobbing	8
2.3 Mobbeofrene og mobberne	8
2.4 Konsekvenser.....	9
2.5 Hvordan arbeide med mobbing.....	9
2.5.1 Forebyggende tiltak	10
2.5.2 Utøvende tiltak.....	13
2.6 utfordringer.....	14
3. Metode	15
3.1 Beskrivelse og begrunnelse av metode	15
3.2 Utvalg.....	15
3.3 Datainnsamling	16
3.3.1 Forarbeid	16
3.3.2 Gjennomføring av intervju.....	16
3.3.3 Etterarbeid.....	17
3.4 Krav til data.....	17
3.4.1 Reliabilitet.....	17
3.4.2 Validitet.....	18
3.5 Etisk refleksjon.....	18
3.6 Vurdering av metode.....	19
4. Presentasjon av funn	20
4.1 Aktualisering.....	20
4.2 Forståelse av mobbing	20
4.3 Forebyggende tiltak	21
4.4 Utøvende tiltak	23
4.5 utfordringer.....	24
5. Drøfting	25
5.1 Aktualisering.....	25

5.2 Forståelse av mobbing	25
5.3 Forebyggende tiltak	27
5.4 Utøvende tiltak	30
5.5 Mobbingens utordringer.....	31
6. Avslutning.....	33
Litteraturliste	34
Vedlegg 1: Informasjonsskriv	37
Vedlegg 2: Samtykkeerklæring	40
Vedlegg 3: Intervjuguide	41

Figuroversikt

2.1 Tiltak mot mobbing på ulike nivå	s. 10
2.2 Kunnskapsområder.....	s. 11
2.3 Handlingsløypen	s. 13
2.4 Utdanningsforbundets mål.	s. 14

1. Innledning

«Alle elever i grunnskolar og videregående skolar har rett til eit godt fysisk og psykososialt miljø som fremjar helse, trivsel og læring».

Ifølge Opplæringsloven §9a (1998) er skoler pliktet til å skape et skolemiljø der elevenes helse, trivsel og læring er i fokus. I denne oppgaven ønsker jeg å undersøke hvordan lærere arbeider med mobbing. I Norge våkner omtrent 60 000 barn og unge hver morgen til angsten for å bli mobbet (Roland, 2012, s. 27). Mange plages hver dag, gruer seg til å gå på skolen, og lever i uvisshet om når mobberne slår til. Det er vanskelig å måle mobbingens omfang og utvikling, og selv om det kan være feilmarginer i målingen, ser man tydelig at mobbing er et problem i dagens skoler (Roland, 2012, s. 39).

1.1 Bakgrunn og formål

Bakgrunnen for at jeg har valgt å forske på mobbing er at det berører mange mennesker, og kan få store skader om det ikke slås ned på. Som kommende lærer vil elevenes beste stå i fokus hele tiden, men jeg opplever at temaet forsvinner i undervisningen. I løpet av studietiden min har jeg undret meg over hvorfor vi ikke klarer å utrydde mobbing, og når regnes en hendelse som mobbing? Spørsmålene har gjort meg nysgjerrig, og som lærerstudent opplever jeg at man har behov for mye kunnskap om mange felt. Jeg ønsker også å forske på mobbing fordi skolen skal oppleves som en trygg arena, der elevene tørr å si i fra.

Formålet med forskningen er et ønske om å øke min kompetanse innenfor emnet. Jeg ønsker å sette lys på arbeidet med mobbing, og selv kunne være rustet for å håndtere, forebygge og avdekke mobbing. Det å kunne lære av andres erfaringer er viktig for at jeg selv i fremtiden kan hjelpe elevene. Ved bruk av kvalitativt intervju håper jeg også at jeg har fått informantene til å tenke over hvordan de arbeider med mobbing. Selv om det er lite sannsynlig at all mobbing kan forebygges, håper jeg oppgaven bidrar til å styrke min kunnskap innenfor feltet. Jeg mener at lærerne er noen av de viktigste personene i elevenes utvikling, og samfunnsmandatet man er gitt må tas høyst alvorlig.

1.2 Problemstilling og avgrensning

Temaet for oppgaven er mobbing, og målet er å se nærmere på hvordan man kan og burde handle for å redusere mobbing i skolen. For å få en bedre forståelse av fenomenet ønsker jeg å finne ut hva mobbing er, hvordan lærerne opplever det, og hva de gjør for å avdekke, forebygge og håndtere det. Hovedsakelig vil fokuset ligge på hvilke tiltak lærerne kan sette i verk, og dermed blir det viktig å se på faktorene som skaper et tryggere psykososialt miljø. Inspirert av lovverket og lærernes samfunnsmandat har jeg formulert følgende problemstilling:

Hvordan arbeider lærere med mobbing på ungdomsskolen?

På bakgrunn av tilgjengelige ressurser, oppgavens omfang og tid, har jeg besluttet å ikke ta stilling til kjønnsrelatert og digital mobbing. Oppgaven konsentreres rundt «den tradisjonelle mobbingen». I teoridelen har jeg hatt et bevisst fokus på teoretiske og forskningsbaserte funn knytt til forebygging, håndtering og avdekking som vil kunne belyse problemstillingen på en rettferdig måte. For å begrense oppgaven har jeg også konsentrert problemstillingen rundt lærernes tanker angående arbeidet med mobbing.

1.3 Oppgavens oppbygging

Problemstillingen belyses gjennom seks kapitler. I innledningen gjøres det rede for tema, problemstilling og oppbygging. Teorikapittelet omhandler relevant teori og forskning, og legger grunnlaget for drøftingsdelen. Neste kapittel omfatter oppgavens bruk av metode, og redegjørelser rundt denne. Det fjerde kapittelet omhandler resultatene av de innsamlede dataene, og her trekkes relevant informasjon for problemstillingen frem. I drøftingskapittelet er fokuset å se på hva informantene legger i begrepet mobbing, og hvordan de håndterer, forebygger og bekjemper fenomenet. I avslutningskapittelet oppsummeres oppgavens sentrale trekk. Til slutt ligger vedlagt informasjonsskriv, samtykkeskjema og intervjuguide.

2. Teoridel

I teoridelen fremlegges relevant teori i lys av problemstillingen. Først defineres mobbing, ulike typer mobbing, kjennetegn på partene og konsekvenser av mobbingen. Disse delene ses på som en nødvendighet for å kunne forstå mobbing, som igjen er et middel til å kunne avdekke og bekjempe den. Til slutt utdypes essensiell teori knyttet til problemstillingen, nemlig hvordan man burde arbeide med mobbing.

2.1 Hva er mobbing?

Olweus (1992, s. 17) mener det er mobbing når en person gjentatte ganger og over en viss tid utsettes for negative handlinger fra en eller flere personer. Det påpekes videre at det må være en viss ubalanse i styrkeforholdet mellom partene. Den som utsettes for de negative handlingene har problemer med å forsvare seg og er ofte nesten hjelpeløs overfor plager eller plagerne (Olweus, 1992, s. 18). Elevundersøkelsen (Utdanningsdirektoratet, 2018) vektlegger at mobbing er gjentatt erting på en ubehagelig og sårende måte. Erting er i flere tilfeller starten på mobbingen, og når man skal gripe inn avhenger av hvordan offeret opplever det (Høiby, 2002, s. 15). Definisjonene av mobbing varierer, men forskningen viser at det finnes tre vesentlige hovedelementer som går igjen, nemlig at det er negative handlinger, asymmetri mellom offer og mobber, samt gjentakende handlinger (Roland, 2018, s. 51).

2.2 Typer mobbing

Det blir sagt at mobbingen har flere ansikter, og i praksis vises dette gjennom ulike typer mobbing. Det er hensiktsmessig å skille mellom direkte og indirekte mobbing. Direkte mobbing er forholdsvis åpne angrep på offeret, mens indirekte mobbing er sosial isolering og utestenging (Olweus, 1992, s. 18). Læringsmiljøsenteret mener den tradisjonelle mobbingen omhandler utfrysning, samt verbal- og fysisk mobbing. Mobbingen kan være åpen, som vil si at mobbingen er tydelig for mobbeofferet og andre, eller den kan være skjult som innebærer at mobber bruker tvetydige eller kamuflerte tegn (Læringsmiljøsenteret, 2015).

2.3 Mobbeofrene og mobberne

Et sentralt tema innenfor mobbeforskning er mobber og mobbeoffer. Mange forskere deler ofrene inn i det passive og det provoserende mobbeofferet. Fellestrekk for det passive mobbeofferet er at de er stille, engstelige og de tørr ikke å ta igjen. Det provoserende

mobbeofferet er til gjengjeld ofte ukonsentrerte, og erter på seg plagerne fordi de søker oppmerksomhet uten at de nødvendigvis er klar over konsekvensene (Storfjord & Storfjord, 1997, s. 125). De aggressive mobberne tar ofte initiativ til handlingene, mens de passive er de som deltar i mobbingen, men ikke tar initiativ (Olweus, 1992, s. 36). De kjennetegnes av at de har behov for å undertrykke, er mer positive til vold enn gjennomsnittet, fysisk sterkere enn medkamerater, liten empati, aggressive og opptrer som tøffe (Alberti-Espenes, 2012, s. 23).

Det må understrekes at det ikke finnes noe ensidig svar på hva som karakteriserer typiske mobbere og mobbeofre. Begge partene opplever å bli satt merkelapper på, noe som kan kjennes stigmatiserende. Forskningen viser likevel at det ofte brukes et eller annet avvik ved ofrene i ettertid som forklaring på hvorfor akkurat de mobbes (Roland, 2007, s. 57).

Legitimering, som er en strategi som legger skylden på offeret, brukes ofte av mobberne for å lette på egen samvittighet og skyldfølelse (Støen, Fandrem & Roland, 2018, s. 23). Historien viser også tendenser til at plagerne har noe større belastninger enn andre, men den klare forskjellen mellom plagerne og andre finnes på aggressivitet (Roland, 2007, s. 58).

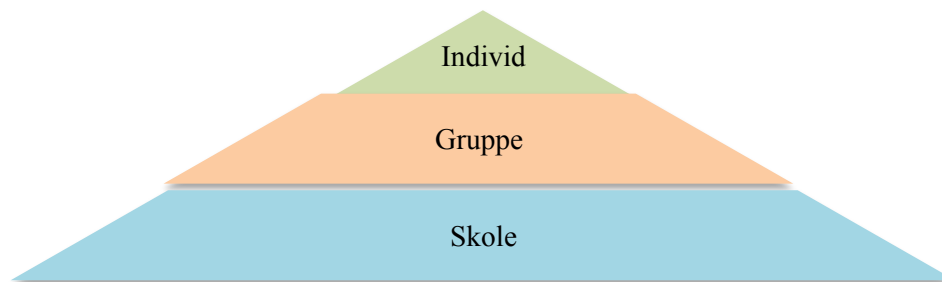
2.4 Konsekvenser

Mobbing er en negativ spiral der partene ofte har økt risiko for å utvikle vansker. Det som gjør mobbingen så skadelig, er at mobbeofrene etter hvert får det samme synet på seg selv som de møter hos mobberne (Høiby, 2002, s. 28). Mobbeofrene kan få økt skolefravær, redusert selvfølelse, magevondt, muskelsmerter og økt risiko for angst, depresjon og selvskadning (Alberti-Espenes, 2012, s. 25). Fremtidsutsiktene for de regelmessige plagerne er i mange tilfeller dårligere enn for mobbeofrene (Alberti-Espenes, 2012, s. 25). Mobbere har økt risiko for å senere innblandes i problematferd som kriminalitet og alkoholmisbruk (Olweus, 1992, s. 37). Hjelp til mobberen kan ha positive ringvirkninger for offeret, men skal ikke komme på bekostning av det ofrene har rett på (Ertesvåg, 2016).

2.5 Hvordan arbeide med mobbing

Lovverket setter føringer for arbeidet, og barnekonvensjonen slår fast at barn har rett til beskyttelse mot mobbingen (Unicef, 2016). Opplæringsloven §9A-3 omhandler nulltoleranse mot mobbing, mens §9A-4 omhandler aktivitetsplikten og sier at alle har plikt til å sørge for at elevene har det godt, gripe inn og varsle om nødvendig (Opplæringsloven, 1998). Tiltak

mot mobbing innebærer å arbeide med det på individ-, gruppe- og skolenivå. Målet er å skape et godt arbeidsmiljø, samt å iverksette spesifikke tiltak (Munthe, 2011, s.144).

Figur 2.1: Tiltak mot mobbing må iverksettes på individ-, gruppe- og skolenivå.

2.5.1 Forebyggende tiltak

Forebyggende tiltak omhandler hva lærerne og skolen kan gjøre for å fremme et godt psykososialt miljø som inkluderer elevenes trivsel, relasjoner og foreldresamarbeid (Mosand & Moen, 2017, s. 12). Målet er å utvikle klassen og skolen til velfungerende sosiale systemer, samt å bygge opp tillit og samarbeid på tvers av skolen og hjemmet (Roland & Vaaland, 1996, s. 19). Ahlströms studie viser at rektors holdninger til mobbing påvirker forekomsten av mobbing på skolen (Jahnsen & Angelskår, s.73). Rektor har et ekstra ansvar for å følge opp rutiner, sette mobbing på dagsorden og iverksette arbeid for å løse saken (Utdanningsdirektoratet, 2011, s. 4).

Det er videre viktig med en solid ledelse slik at læringsmiljøarbeidet foregår systematisk og kontinuerlig (Utdanningsdirektoratet, 2011, s. 5). Skolens verdigrunnlag og holdninger anses som viktige middel i mobbingsarbeidet og kunnskap er noe av det viktigste skolene trenger for å forebygge mobbing (Utdanningsdirektoratet, 2011, s. 4). Forståelsen av problemet må ligge til grunn for å kunne løse problemet (Mosand & Moen, 2017, s. 22). Mosand og Moen har fokus på ulike områder man må ha kunnskap om for å skape et trygt miljø. Figuren nedenfor viser noen av disse områdene.

Figur 2.2: Mosand og Moen mener disse kunnskapsområdene bidrar til å trygge miljøet

En ledelse og lærerstab som er trygge på de nevnte kunnskapfeltene, har større muligheter til å fremme et godt psykososialt miljø, og med det forebygge og håndtere mobbing. Årlige spørreundersøkelser og tilstedeværelse rundt om på skolen kan også iverksettes i kampen mot mobbing (Roland & Vaaland, 1996, s. 24). I tillegg kan det nevnes at en rask og effektiv inngripen i saker, i seg selv kan være forebyggende (Wendelborg, 2017, s. 106).

Videre er det viktig å være oppmerksom på lærerrollen og klassemiljøet. Et klima med fokus på relasjonsbygging, rutiner og positive normer vil kunne forebygge mobbing (Roland & Vaaland, 1996, s. 19). Klasseledelse er en viktig faktor i arbeidet med mobbing, og det er viktig å stille krav til elevene, gi dem konstruktive tilbakemeldinger og bygge relasjoner. En autorativ lærer oppfattes som omsorgsfull, rettferdig og motiverende (Utdanningsdirektoratet, 2011, s. 5). En lærer som ser elevene sine, og er interessert i dem og deres liv, oppnår lettere tillit. Dette fører til at læreren lettere kan kontrollere og iverksette negativ atferd (Myklebust, 2015, s. 67). De andre elevene er også viktige, og de kan enten fungere negativt mot mobbeofferet om klassen har et negativt klima, eller positivt om elevene står opp for hverandre ved urettferdighet (Roland & Vaaland, 1996, s. 22). Det er viktig å arbeide for å styrke fellesskapet, og miljøfremmende tiltak som aktiviteter og utvikling av sosial kompetanse er viktig.

Et annet viktig tiltak er å bygge opp et klasserom med formulerte normer som klart uttrykker hvordan man skal handle mot andre, og med klare rutiner der elevene vet hva som forventes. Her kan man for eksempel lage mobberelaterte regler som omhandler å behandle hverandre med respekt (Myklebust, 2015, s. 73). Hva læreren ser og hvordan læreren handler, kan prege hvordan elevene behandler andre (Roland & Vaaland, 1996, s. 22). Det er viktig å være bevisst på rollen man har i klasserommet. Hvordan en lærer henvender seg til en elev på, har større innvirkning på hvordan denne eleven oppfattes av medelever enn denne elevens eventuelle negative atferd (Drugli, 2012). Videre må læreren være fokusert på timene for å unngå å miste kontroll, for det kan plagerne utnytte (Myklebust, 2015, s. 70).

Et langsiktig forebyggende tiltak er å utvikle et godt samarbeid. Utdanningsdirektoratet påpeker at når eleven opplever de samme grensene for akseptabel og uakseptabel atferd, virker dette forebyggende i seg selv. Det er viktig å gi god informasjon til hjemmet, ta opp mobbing under foreldremøter, og gjøre elevene bevisst på hvordan mobbing foregår (Utdanningsdirektoratet, 2011, s. 11). Samarbeid med kollegene er også viktig for å kunne forebygge mobbing (Roland & Vaaland, 1996, s. 23). Forskning viser at godt samarbeid i personalet er et kjennetegn på skoler som har lav forekomst av mobbing (Støen & Jahnsen, 2018, s.100). Blant annet anses kollegasamtaler basert på observasjoner som viktige for at alle er oppdaterte på hva som foregår og hvordan elevene har det (Gjøsund & Huseby, 2017, s. 15). Det bidrar til felles forståelse og kunnskap, noe som sikrer at hele skolen legger til grunn de samme retningslinjene i arbeidet med mobbing.

Gjennom årene har det oppstått mange tiltaksprogram mot mobbing som brukes systematisk for å skape et trygt skolemiljø. Olweus-programmet og Zero er såkalte nasjonale programmer som skolemyndighetene anbefaler (Sandsleth, 2007, s. 109). Olweus-programmets mål er å redusere eller fjerne mobbingsproblemer fullstendig både i og utenfor skolemiljøet og å forebygge oppkomsten av nye slike problemer. Programmet omhandler tiltak på skole, klasse og individnivå (Olweus, 1992, s. 58). Zero-programmet er utarbeidet for å hjelpe skolene. Sentralt i programmet er nulltoleranse mot mobbing, aktiv involvering av skolemiljøet og samarbeid mellom foreldre, ansatte og elever. Skolene som gjennomfører programmet oppretter en prosjektgruppe, og lager en handlingsplan mot mobbing (Læringsmiljøseneteret, 2013). Flere organisasjoner har også utviklet egne undervisnings- og metodeopplegg som for eksempel MOT (Sandsleth, 2007, s. 112). Dette er viktige tiltak i arbeidet med mobbing fordi

de kan bidra til å redusere mobbingen.

2.5.2 Utøvende tiltak

De utøvende tiltakene er de tiltakene som iverksettes når elevmiljøet er utrygt (Mosand & Moen, 2017, s. 9). Handlingsløypen er til for å hjelpe skolene i riktig retning. Det første steget oppstår når man har mistanke om noe, og man går da over i avdekkingsfasen. Her må skolen bruke nødvendige midler for å avdekke om elevens rett til et godt miljø er oppfylte (Moen, 2014, s. 46). Målet er å avdekke mobbingen, og det er viktig å gripe inn med en gang de (Moen, 2014, s. 54). I avdekkingsfasen kan man bruke observasjon, elevundersøkelser, foreldreundersøkelser eller klassemiljøundersøkelser (Mosand & Moen, 2017, s. 50-51).

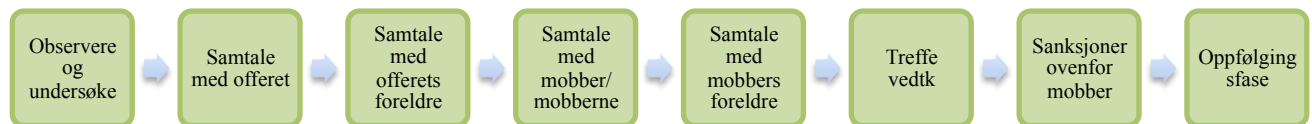

Figur: 2.3: Handlingsløypen

Når man har konkludert med at mobbing foregår, må snuoperasjonen finne sted. Målet med intervensjonen er at krenkelsene skal ta slutt (Moen, 2014, s. 80). Det er viktig å gjennomføre samtaler som får slutt på krenkelsene, ivareta offeret, gjennomføre tiltak for gjenerobring av autoritet overfor gruppen og oppmuntre til inkluderende samspill (Mosand & Moen, 2017, s. 54). Det finnes flere fremgangsmåter i intervensjonen, men mulige løsninger er å holde en appell for å få plagerne over på andre tanker, megle mellom partene eller konfrontere plagerne (Roland, 2018, s. 58). I oppfølgingsfasen er målet at mobbingen ikke skal gjentas, samt å reparere oppståtte skader (Moen, 2014, s. 98). Det må fokuseres på samarbeid, relasjoner og tillit i oppfølgingsfasen for å hindre tilbakefall.

Handlingsløypen viser hvordan man kan handle for å avdekke og stanse mobbingen. Alle skoler skal ha en handlingsplan mot mobbing, og den skal legge føringer for skolens mobberelaterte arbeid (Myklebust, 2015, s. 94). Utdanningsdirektoratet (2011, s. 8) fremhever at det er viktig at sakene løses raskt, at man går konstruktivt inn for å løse dem, at man vet hvordan man skal løse sakene og at man ivaretar de berørte. De har utformet en plan for å løse mobbesaker som har vist seg å gi gode resultater (Utdanningsdirektoratet, 2011, s. 9). Det

påpekes at det er viktig å bruke tilgjengelig ekspertise som PPT-tjenesten i arbeidet for å stanse mobbingen.

Figur 2.4: Målene Utdanningsdirektoratet mener man burde følge for å løse mobbesaker

Høiby (2002, s. 39) peker på at timing er en forutsetning for et godt resultat når mobbingen skal stanses. Arbeidet mot mobbing må være en del av skolens daglige virke. I tillegg til de konkrete tiltakene som avdekker og stanser mobbingen, har man utøvende tiltak som man kan arbeide med gjennom året som arbeid i elevrådets regi, arbeid i foreldregruppen, egne mobbeundersøkelser, årlig gjennomgang og eventuell revisjon av planen mot mobbing og arbeid og møter i skolemiljøutvalget (Utdanningsdirektoratet, 2011, s. 10).

2.6 utfordringer

Arbeid med mobbing reiser mange utfordringer, og mange er knytt til mangel på tid og ressurser. Lærere kan mangle kunnskap om hva som trengs for å oppdage mobbing, og hvor mye hver lærer fokuserer på det sosiale miljøet er veldig variabelt (Myklebust, 2015, s. 83). Det er også vanskelig å få med seg alle situasjoner og holde tritt med det sosiale spillet i klasserommet. Å fange opp sammenhenger er vanskelig (Myklebust, 2015, s. 82). Feilaktig begrepsbruk kan også by på utfordringer og man kan miste fokuset på reelle mobbesaker. Fokuset må ligge på elevenes oppfatning av det som hender (Myklebust, 2015, s. 83).

3. Metode

I metodedelen greies det ut om oppgavens metodebruk, samt viktige begreper knyttet til prosessen. Videre kommenteres utvalget, datainnsamlingsprosessen og sentrale krav til data. Til slutt kommer den kritiske delen som omhandler etiske hensyn og vurdering av metoden. Alle momentene som drøftes er valgt på bakgrunn av oppgavens tema og problemstilling.

3.1 Beskrivelse og begrunnelse av metode

Metode brukes for å prøve å få et utfyllende svar på problemstillingen, og metode defineres som en fremgangsmåte til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap (Dalland, 2017, s. 51). Innenfor samfunnsvitenskapelig metode skiller man mellom kvantitative og kvalitative metoder. Forenklet kan vi si at kvantitativ metode kartlegger at noe skjer, mens kvalitativ metode avdekker hvorfor noe skjer (Krumsvik, 2014, s. 113). I denne forskningsoppgaven har jeg valgt å bruke et kvalitativt forskningsintervju. Et intervju kan karakteriseres som en samtale med en viss grad av struktur og hensikt. Målet er at man gjennom informanten innhenter beskrivelser om deres livsverden for å kunne fortolke denne betydningen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 22). Begrunnelsen for valg av intervju er at jeg ønsket en fleksibel metode der jeg kunne få fyldig og detaljert informasjon. Jeg ønsket også å kunne tilpasse samtalen underveis i interaksjon med deltakeren.

For å best kunne svare på problemstillingen har jeg valgt et semistrukturert intervju. Intervjuet har en overordnet intervjuguide som utgangspunkt, men det kan formes underveis og tilleggsspørsmål kan oppstå (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 79). Jeg ønsket å spørre informantene de samme spørsmålene, men samtidig skape rom for fleksibilitet. Jeg ønsket også å gjøre analysearbeidet enklere, og bevege meg frem og tilbake på spørsmålene alt etter informantens svar. Svarene har ikke nødvendigvis hver gang blitt sammenlignbare, men målet var også å få ulikt syn på det samme fenomenet for å vise variasjon.

3.2 Utvalg

Kvalitativ metode kjennetegnes av at man forsøker å få mye informasjon fra et begrenset antall personer (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 49). Ved utvelgelse av informanter benyttet jeg meg av kriteriebasert utvelgelse, supplert med snøballmetoden. Kriteriebasert utvelgelse vil si å velge informanter som oppfyller spesielle kriterier, mens snøballmetoden

dreier seg om å rekruttere informanter ved å forhøre seg om personer som vet mye om temaet og som man bør komme i kontakt med (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 51). Målet er ikke nødvendigvis å oppnå et representativt utvalg, men et hensiktsmessig utvalg. Jeg rekrutterte tre informanter ved å ta direkte kontakt, og den siste ble jeg anbefalt. Kriteriene var at informantene skulle ha kjennskap til temaet, være kontaktlærere og komme fra ulike ungdomsskoler. I tillegg ønsket jeg at informantene hadde ulike erfaringer med fenomenet, noe som forhåpentligvis kunne skape mer dybde i mine funn.

3.3 Datainnsamling

I datainnsamlingsprosessen har jeg benyttet meg av en fenomenologisk tilnærming som vil si å utforske og beskrive mennesker og deres erfaringer med og forståelse av et fenomen (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 99). Hovedårsaken til at jeg valgte å bruke en fenomenologisk tilnærming er at jeg ønsket å få innblikk i mobbingsfenomenet gjennom informantenes øyne, og på denne måten få frem ulike tanker og refleksjoner knytt til arbeidet med mobbing. Forberedelse, datainnsamling, analyse og rapportering er tre viktige steg innenfor fenomenologisk metode (referert i Christoffer & Johannessen, 2012, s. 100).

3.3.1 Forarbeid

I forarbeidet til datainnsamlingen brukte jeg temaet mitt som bakgrunn. Først formulerte jeg en problemstilling, og en intervjuguide med mål om å få kunnskap om læreres forståelse, erfaringer og arbeid med mobbing. Informasjonsskriv og samtykkeskjema ble også formulert og sendt til utvalgte informanter. Forarbeidet la grunnlaget for at intervjuene ble gjennomført på en effektiv og strukturert måte.

3.3.2 Gjennomføring av intervju

Datainnsamlingsmetoden jeg benyttet meg av var intervju. Alle intervjuene ble gjennomført i løpet av en periode på tre uker, og varigheten på hvert enkelt av dem varierte fra tyve til førti minutter. Intervjuene ble gjennomført på avsidesliggende grupperom på informantenes arbeidssted, og det ble brukt diktafon til å ta lydopptak. Før jeg startet med intervjuguiden forsikret jeg meg om at informantene hadde lest gjennom informasjonsskrivet. Intervjuene ble gjennomført uten avbrytelser, noe som har bidratt til å sikre en gjennomgående god

samhandling der kommunikasjonen fløt godt.

3.3.3 Etterarbeid

Etter hvert som intervjuene var gjennomførte, startet etterarbeidet. En transkripsjon er en konkret omdanning av en muntlig samtale til en skriftlig tekst (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 210). Jeg gjennomførte en ord-for ord-transkribering, før jeg bearbeidet stoffet til korrekt skriftlig språk. Når transkriberingen var gjennomført startet jeg på analysedelen som tok utgangspunkt i Malteruds fire steg: sammenfatte meningsinnholdet, koding av begreper og kategorisering, kondensering og sammenfatning (referert i Christoffer & Johannessen, 2012, s. 100-104). Når analysearbeidet var gjennomført ble resultatene sammenfattet i en tekst, og irrelevant informasjon for problemstillingen ble utelatt.

3.4 Krav til data

Det er to grunnleggende spørsmål man må ta stilling til når det kommer til krav til data: Hvilken relevans har data for problemstillingen, og hvor pålitelig er måten data er samlet inn på (Dalland, 2012, s. 120). Spørsmålene kan omfattes i begrepene reliabilitet og validitet. Reliabilitet handler om at nok informanter har svart på undersøkelsen, mens validitet innebærer at man virkelig måler det man ønsker (Thurèn, 2012, s. 41). Kravene er viktige å ta stilling til for best mulig utbytte av dataene ved innsamling, gjennomføring og etterarbeid.

3.4.1 Reliabilitet

Påliteligheten knytter seg til hvor nøyaktige undersøkelsens data er; hvilke data som brukes, den måten de samles inn på, og hvordan de bearbeides (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 23). Å ikke dele ut intervjuguiden på forhånd kan ha styrket reliabiliteten ved at jeg fikk frem informantenes egne meninger, men samtidig kan det ha svekket den ved at spørsmålene kom «brått» på. I intervjuguiden har jeg bevisst hatt fokus på å ikke ha ledende spørsmål, men oppfølgingsspørsmålene var noe mer ledende. Målet var at informantene selv skulle komme med relevante synspunkt på mobbing. Delvis åpne spørsmål skapte rom for flere tolkningsmuligheter, noe som kan ha ført til at jeg unngikk feilfaktorer.

I intervjusituasjonen kan man risikere at det oppstår ulike feilkilder som for eksempel at spørsmålene mistolkes. For å styrke dataenes reliabilitet tok jeg hensyn til dette, og spurte om

de forsto spørsmålene. Dataene ble innsamlet ved hjelp av en diktafon som kan føre til at svarene feiltolkes eller at viktige poeng transkriberes bort. Jeg gjorde fortløpende transkribering etter gjennomført intervju, samtidig som jeg hørte gjennom intervjuene flere ganger for å sørge for at dataene ble så korrekte og pålitelige som mulig. Kvale og Brinkmann (2015, s. 276) poengterer også at reliabilitet ofte behandles i sammenheng med spørsmålet om hvorvidt et resultat kan reproduseres på andre tidspunkter av andre forskere. I min forskning var formålet å få innblikk i informantenes holdninger, erfaringer og kunnskaper om mobbing så de fleste forskere ville sannsynligvis ha oppnådd samme resultater i nåtid.

3.4.2 Validitet

Det andre grunnleggende kravet er at dataene må være relevante for problemstillingen, og det handler om at man har undersøkt det som var hensikten å undersøke for å kunne belyse problemstillingen (Krumsvik, 2012, s. 151). Det å formulere gode spørsmål er viktig for å sikre god validitet. De innledende spørsmålene fokuserer ikke på å belyse problemstillingen, men hovedspørsmålene har derimot denne oppgaven. Spørsmålene var også delvis åpne noe som gjorde at informantene kunne snakke fritt. Jeg har intervjuet fire lærere og tar derfor i betraktning at de deler av sine personlige erfaringer og kunnskap. Utvelgelsesmetodene har til en viss grad svekket oppgavens validitet fordi det kan være en del tilfeldigheter rundt informantene og dermed ikke en allmenn oppfatning av fenomenet. Informantene er bevisst valgt ut i fra at de har ulik ansiennitet i skolen, noe som har gitt gode og ulike svar opp mot teorien, men deres erfaringer og kunnskaper gir ikke nødvendigvis et helhetlig bilde av hva flertallet av lærere mener.

3.5 Etisk refleksjon

Det reises flere etiske utfordringer i en forskning, og den nasjonale forskningsetiske komite har sammenfattet tre hensyn man må tenke igjennom (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 41). Den første retningslinjen omfatter informantenes rett til selvbestemmelse og autonomi. På forhånd tok jeg omsyn til dette ved å sende ut et informasjonsskriv som omhandlet hvordan opplysningene ville bli brukt, behandlet og hva en deltakelse ville innebære. Før selve intervjuet skrev både informantene og jeg under på et samtykkeskjema der det igjen ble informert om taushetsplikt, anonymitet, lydopptak og oppbevaring av opplysningene. Under hele prosessen har det kom tydelig frem at det er en frivillig deltakelse der informantene har rett til å trekke seg når som helst uten begrunnelse.

Den andre retningslinjen er forskerens plikt til å respektere informantens privatliv. For å ivareta personvernet og sikre troverdigheten har jeg anonymisert og behandlet opplysningene konfidensielt. Informantene har blitt omtalt som A, B, C og D for å unngå gjenkjenning. Prosjektet har blitt godkjent av NSD, og taushetsplikten har blitt overholdt. Informasjon som kom frem i intervjuene som jeg har ansett som for risikabel, og som kan føre til gjenkjenning, har jeg slettet og utelatt fra transkriberingen. Den siste retningslinjen omtaler forskerens ansvar for å unngå skade. For å kunne ha en god og riktig håndtering av opplysningene har jeg oppbevart diktafonen på en skjult plass, mens materialet av resultatene ble oppbevart på en godkjent programvare på min datamaskin. Alt informasjonsmateriale ble slettet eller makulert etter bearbeiding. Med bakgrunn i de nevnte tiltakene anser jeg at jeg har opptrådd på en aktsom måte som ikke fører til risiko for forskningen eller informantene.

3.6 Vurdering av metode

Det finnes fordeler og ulemper ved bruk av kvalitativ metode. Ved bruk av flere informanter kunne jeg mest sannsynlig ha oppnådd et mer representativt utvalg, men på bakgrunn av oppgavens omfang, tid og ressurser tok jeg et valg om fire informanter. Årsaken til at jeg landet på fire er at visse informanter var kortfattet på noen spørsmål, og jeg ønsket mer datavariasjon. En utfordring har også vært at noen av informantene sporet av underveis, så noen av spørsmålene burde vært mer spesifiserte.

Semistrukturert forskningsintervju kan ha vært en styrke og en svakhet. Metoden krever kompetanse om temaet for å kunne stille gode oppfølgingsspørsmål. Jeg brukte bevisst tid og ressurser på å lese meg opp om temaet for å sikre en god samtale. Samtidig fokuserte jeg på å unngå at mine bestemte oppfatninger og forventninger skulle prege intervjuet. Et alternativ kunne ha vært å bruke et mer strukturert eller ustrukturert intervju for å få mer lukkede eller åpne spørsmål. Det kunne også vært aktuelt å metodetriangulere, og i mitt tilfelle kunne en kombinasjon av intervju og observasjon egnet seg. Dette ville gitt muligheter for å se hvordan lærere faktisk arbeider med mobbing i praksis. Selv om det finnes fordeler og ulemper ved metoden, mener jeg at en kvalitativ tilnærming har vist seg å kunne belyse oppgaven på en pålitelig og sikker måte. Dersom jeg skulle gjennomført denne forskningsoppgaven på nytt, med samme rammer og tidsbegrensninger, hadde jeg tatt de samme metodiske valgene.

4. Presentasjon av funn

I dette kapittelet vil de mest relevante funnene for min problemstilling bli presentert. Funnene har blitt delt inn i fem kategorier: aktualisering, forståelse av mobbing, forebyggende tiltak, utøvende tiltak og utfordringer. Fokuset ved presentasjonen er å få frem lærernes tanker, erfaringer og kunnskap om mobbing. Videre konsentreres det om tiltakene de iverksetter, og utfordringene de møter.

4.1 Aktualisering

Alle informantene opplever mobbing som et relevant og dagsaktuelt tema, men fremhever at mobbeproblematikken har endret seg i takt med samfunnet. Både informant A og B understreker at de ikke har opplevd så mange tilfeller av mobbing, men de sakene de har hatt, har vært av svært utfordrende kaliber. Informant B sier «[...] man skal hele tiden jobbe med å forebygge mobbing, og det er ikke alltid så enkelt». Informant C og D informerer om at de stadig opplever mobbesaker, noen verre enn andre. Når det kommer til hvilke tanker informantene har om mobbing i skolen, fremheves flere synspunkt. Informant A fremhever at mobbing reiser mange utfordringer, men at fokuset på å løse problematikken er stort. Tankene til informant B dreier seg om den skjulte mobbingen, og alle småepisodene som utvikler seg til mobbing. Informanten sier blant annet: «Disse små tingene over tid er så farlige». Informant C fremhever at mobbing kan være vanskelig å se og trekker frem at det kan oppstå ord mot ord. Videre vektlegger informanten at det viktigste man kan gjøre er å observere og være oppmerksom på endret atferd. Ifølge informant D er det et økende problem at mye av mobbingen foregår på tvers av trinnene. De har mange tanker rundt temaet, men et gjengående mønster er at mobbing er vanskelig å avdekke og håndtere.

4.2 Forståelse av mobbing

Når informantene fikk spørsmål om hva de så på som mobbing i skolen svarte samtlige at det kunne omhandle: negativ og uønsket atferd, noe som gjentar seg over tid, fysisk og psykisk atferd overfor andre, utfrysning og at det ofte innebærer et ujevnt styrkeforhold mellom to eller flere parter. At offeret ikke klarer å forsvare seg trekkes frem som et sentralt moment av informant A. Videre påpeker informant B «[...] det er gjentatte handlinger mot en person som ikke bygger opp, men bryter ned vedkommende». Informant C vektlegger at mobbingen kan være både objektiv og subjektiv. Den objektive mobbingen omhandler den typen

mobbing man ser, mens den subjektive mobbingen foregår i det skjulte. Et sentralt moment som nevnes av samtlige, er at alle barn og unge er forskjellige, og det ett barn opplever som mobbing ikke nødvendigvis er mobbing i et annet barns øye. Informant D sier at «[...] det er den som blir utsatt for det som må definere det». Det understrekes av informant C at man må være forsiktig med å kalle den ene en mobber og den andre et offer. I mange tilfeller kan elevene bekle begge roller samtidig, og informanten sier «Dersom rollene er mer ubestemte, så er det kanskje en mer likeverdig konflikt».

Når informantene skulle nevne ulike typer mobbing, var de i stor grad samstemte. De nevnte utfrysning, å overse andre, fysisk og psykisk mobbing, baksnakking og kommentarslenging som i mange tilfeller utvikler seg videre. Informant B påpeker at mye av mobbingen på deres skoler er sentrert rundt elever som er tilflyttet, og knytter da mobbingen opp til manglende relasjonsbygging i klassens miljø.

Under spørsmålet om oppfatning om «typiske» mobbeofre og mobbere var svarene svært variable, og informant D sier: «Man vil jo gjerne tro at det er et mønster som går igjen», og påpeker videre at de fleste kan bli mobbere, eller mobbeofre. Både informant B og informant D legger til at de som ofte mobber andre ikke har det så greit hjemme, mens informant C tillegger at de «typiske» mobberne ofte har en usikkerhet rundt sin rolle i klassen eller har en utfordrende atferd overfor lærere og medelever. Videre poengterer informant C at: «Det er ikke nødvendigvis de som utfører mobbingen som finner på det som skal bli sagt mot et offer». Her fremheves det utfordrende elever som ikke nødvendigvis sier så mye selv, men som får andre til å mobbe. Når det kommer til «typiske» mobbeofre var det variasjoner i oppfatningen om ofrene hadde venner eller ikke. Informant A har en formening om at mobbeofrene har venner, mens informant B mener det motsatte, nemlig at mobbeofrene har få venner, er stille og ofte utstøtt fra klassemiljøet. Informant C nevner i tillegg at de som er mobbeoffer ofte er engstelige og usikre elever.

4.3 Forebyggende tiltak

Ved spørsmål om ledelsen og personalet på skolen hadde fokus på mobbing kunne alle informantene bekrefte dette, og de alle påpekte at skoleledelsen har et ekstra ansvar i arbeidet med mobbesaker. Under spørsmålet om de opplever at de ansatte fokuserer på kunnskap og bevissthet rundt temaet, fremhever alle informantene spesifikke måter skolen gjør dette på.

Informant A sier at skolen har et såkalt «mobbeteam» som består av rektor, inspektør, to lærere og helsesøster. Mobbetemaet møtes en gang i måneden, og alle ansatte på skolen kan henvende seg til dem for råd, støtte og hjelp i ulike saker. Informant B sier at: «Det er veldig lav terskel blant oss ansatte for å spørre hverandre om det er noe man er usikre på». Videre nevner informanten at de har mandagsmøter hver uke, og at de i starten av året har mye kursing, samtidig som de får foredrag og kurs hver gang nye lover eller regler blir vedtatt. Informant C påpeker at deres arbeid med mobbing på skolen er relatert til OLWEUS-programmet, mens informant D trekker frem at det er viktig at skolen har konkrete tiltak og kjører de samme retningslinjene.

Når de skulle nevne forebyggende tiltak, var de i stor grad samstemte. Samtlige informanter nevnte kollegiesamarbeid, relasjonsbasert klasseledelse, antimobbeprogram, elev-elev-relasjon, sosial kompetanse og læring, skole-hjem samarbeid og felles positive aktiviteter som tiltak de i stor grad fokuserer på. Sentrale antimobbeprogrammer som nevnes var OLWEUS og MOT. Alle informantene var opptatt av at et godt klasse miljø kan fungere forebyggende, og informant B sier at: «Til bedre kjent man blir, jo mindre vil man den andre noe vondt». Videre nevner informanten at det i forhold til mobbing kanskje kan være en fordel å være en liten skole, da det er lettere å holde oversikt og gi videre viktige beskjeder. Alle informantene nevnte også observasjon som et forebyggende tiltak, men her var det stor variasjon i hvor mye tid de faktisk brukte på å observere. Informant A fremhever at ved å være synlig ute i friminuttene, er det lettere å ta kontakt og sier blant annet at «Å høre på elevene og se dem tror jeg er viktig». Skolen til informant A har også en såkalt «Mot-lounge», som er et rom der elevene i friminuttene deltar i ulike aktiviteter. Til motsetning savner informant D flere aktiviteter i friminuttene, og mener dette er en svakhet ved skolen.

Selv om de i stor grad vektla mange av de samme forebyggende tiltakene, nevnte hver enkelt informant andre tiltak. For informant A virker friminuttstiltak forebyggende, mens informant B nevner klasseregler som sentralt. Informant C har til motsetning fokus på bruk av forebyggende sanksjonstiltak, og vektla det å diskutere ulike begrep som sympati, empati og selvtillit. På skolene til informant C og D har de egne antimobbekomiteer, mens informant A sin skole har det nevnte mobbeteamet, som er satt inn som forebyggende tiltak. Både informant A og C har fokus på ulike rollespill i klasserommet, samt bruk av caser, filmer og serier i arbeidet med å forebygge mobbing. Informant D fremhever også viktigheten av de

andre elevene, og at de har mulighet til å forandre hele dynamikken i klasserommet ved å reagere på mobbing.

4.4 Utøvende tiltak

Det første spørsmålet i lys av utøvende tiltak var hvilke metoder de brukte for å avdekke mobbingen. Samtlige informanter svarte at relevante avdekkingsmetoder i arbeidet med mobbing er elevsamtaler, observasjon, elevundersøkelser, foreldresamtaler og at elevene selv tar kontakt med de voksne. Informant B fremhever kollegiesamarbeidet som en viktig kilde til å kunne avdekke mobbing, mens informant A, C og D mener at skolens mobbeteam og antimobbekomite er til stor hjelp. Et annet tiltak som informant D legger til er bruk av nasjonale undersøkelser, og her spesifiseres OLWEUS sine undersøkelser som svært gode.

Hver enkelt skole er pliktige til å ha handlingsplaner og rutiner som skal iverksettes når mobbing finner sted, og dette er noe alle informanter har. Alle informantene forklarte videre at deres rutiner blant annet omhandler meldeplikten, eller aktivitetsplikten, som den egentlig heter. Samtlige informanter beskrev videre at en rutine er å bruke sine overordnede som ressurs i arbeidet med å håndtere mobbingen, og observasjon er et av tiltakene de alle gjennomfører i rutinearbeidet. For informant B handler det om å reagere med en gang, og skolen har plakater med rutinene på lærerrommet. Informant C vektlegger bruken av en sanksjonstrapp, og sier at: «Det går på en måte hele tiden fra mikro- til makronivå». Videre forklares det at denne går ut på anmerkning, samtale, snakke med personer som har observert noe, og trekke inn foreldrene.

Alle informantene vektla bruk av samarbeid som en ressurs i arbeidet med mobbing. Når det er snakk om samarbeid med andre instanser eller personer så er noen gjengangere helsesykepleiere, psykologer, foreldre, rådgiver og BUP. Informant A spesifiserer at det er «[...] lavterskel for å gå til rådgiver og helsesykepleier». For informant A er samarbeid med PPT også en sentral del av arbeidet, mens informant C legger til at det i flere tilfeller samarbeides tett med barnevernet. Samarbeid med kollegiene anses også som viktig for noen informanter. I tillegg nevnte informant D at lege er en sentral del av samarbeidet.

Informantene fikk videre spørsmål om hvordan de handlet i og stanset mobbesaker. De alle vektlegger at de gjennomfører individuelle samtaler, først med offeret så med plagerne. Informant B sier her at «[...] hvordan man reagerer i ulike situasjoner, kan få stor betydning

for utfallet». For alle informantene handlet oppfølgingsarbeidet i stor grad om å drive problemløsning i klassen, og de alle påpekte at de hadde fokus på autoritative samtaler i denne fasen. Informant C poengterte derimot at det ble snakket med andre elever i dette arbeidet, mens informant D sier at de lager egne planer, såkalt aktivitetsplaner, for mobberne.

4.5 utfordringer

Under spørsmålet om hva informantene mener er utfordrende i arbeidet mot mobbing, fremhever de alle mangelen på ressurser og de stramme tidsrammene en lærer arbeider innenfor. De mener alle at tiden ikke strekker til når det kommer til å kunne se alt, og informant A sier blant annet at «Det er veldig travelt som lærer». Informant C fremhever her at «Å få med seg alt og tolke ting riktig, er den største utfordringen». Hver enkelt informant nevner ulike utfordringer de anser som svært problematiske. Her opplever informant A å ha mange elever som ikke ønsker hjelp, mens informant B mener at alt som kan utvikle seg til erting, må tas tak i med engang, men stiller spørsmål ved hva som faktisk bare er erting og ikke mobbing. Både informant B og C anser den skjulte mobbingen som svært problematisk.

En annen utfordring, som nevnes av informant C, er at det i mange tilfeller kan bli «ord mot ord», og sier at man «[...] ikke må la seg farge av ting man har opplevd før med elevene». Informant D trekker frem ansvarsfordelingen som særlig utfordrende innenfor mobbeproblematikken, og stiller spørsmål om det er foreldrene eller lærerne som skal ta ansvar. Videre påpeker informanten at samarbeid med foreldre også kan være utfordrende dersom det kommer frem at deres barn er en mobber. Informantene avslutter med å nevne at mobbing er et sensitivt tema, og hvordan man trer frem kan få stor betydning for utfallet. Det fremheves igjen av flere informanter at det er elevenes egen oppfatning av den enkelte situasjon som er gjeldende.

5. Drøfting

I drøftingskapittelet settes teorien opp mot resultatene. For å kunne definere sentrale faktorer i arbeidet med mobbing er det flere relevante moment å drøfte, og funnene fra kategoriene ovenfor brukes som utgangspunkt. Målet er å trekke frem relevante synspunkt i lys av problemstillingen, og derfor vil det i tillegg til lærernes og den nevnte teoriens perspektiv, suppleres med annen relevant forskning. Som følge av at bakgrunnskunnskap om mobbing anses som et forebyggende tiltak i arbeidet, fokuseres det i stor grad på å drøfte lærernes forståelse av fenomenet opp mot teorien. Videre drøftes spesifikke tiltak i arbeidet med mobbing, både forebyggende og utøvende, før det til slutt nevnes sentrale utfordringer. Alle momentene i resultatdelen er ikke drøftet, og bakgrunnen for dette er at noen av informantenes egne tanker ikke nødvendigvis kan settes spørsmål ved.

5.1 Aktualisering

Mosand og Moen mener at mobbing alltid har vært og vil alltid være (Mosand & Moen, 2017, s. 4). Gjennom intervjuene kom det frem at alle informantene opplever mobbing som et relevant og dagsaktuelt tema, men de fremhever at mobbeproblematikken har endret seg i takt med samfunnet. Elevundersøkelsen fra 2017 viser at hele 6,6 prosent av elevene svarer at de mobbes to til tre ganger i måneden eller oftere (Utdanningsdirektoratet, 2018). Videre viser undersøkelsen at mange elever mobbes av elever på andre trinn, og dette samsvarer med informant D sine erfaringer med fenomenet. Både informant A og B har ikke opplevd så mye mobbing, men til motsetning har de to andre informantene det. Deres erfaring kan tenkes å være bakgrunn for dette. Et mønster som går igjen er at mobbingen til tider er vanskelig å avdekke og håndtere. Det er tydelig at lærerne er klar over problemer eller utfordringer med mobbingen, men de har ikke noen spesifikke tanker om hvordan det skal ordnes.

5.2 Forståelse av mobbing

Mosand og Moen mener at kompetanse om mekanismene i mobbing er avgjørende for å lykkes med mobbingsarbeidet (Mosand & Moen, 2017, s. 4). Det fremheves flere definisjoner innenfor forskning og teorien som kan relateres til mobbebegrepet. Informantene mine hadde derimot en nokså klar og delvis lik formening om hva som anses som fundamentale trekk i begrepet da samtlige informanter pekte på at det er negativ og uønsket atferd, noe som gjentar seg over tid og at det er et ujevnt styrkeforhold mellom partene. Dette samsvarer i høyeste

grad med Olweus og andre forskeres definisjon. Forskning viser nemlig at det i de fleste definisjoner finnes tre forhold som må være til stede for å kalle et fenomen for mobbing, nemlig at det er negative handlinger, asymmetri mellom partene, og en gjentakende handling (Roland, 2018, s. 51). Likevel kan det være nødvendig å stille seg kritisk til forholdene da det ikke spesifiseres hvor lenge over tid vil si, eller hva som faktisk karakteriseres som et ujevnt styrkeforhold. Bokstavelig tolkning av teorier og definisjoner om mobbing kan føre til at krenkelsene pågår i lengre tid enn ønskelig. Alle informantene understreker at det er den som utsettes for de negative handlingene, som selv må definere det. Høiby (2002, s. 15) påpeker i sin forskning at hvor tidlig man skal gripe inn eller ikke avhenger av hvordan offeret opplever det. Teorien viser seg å ikke alltid kunne relateres til praksis da det vil være nødvendig å se på situasjonene hver for seg for å definere om det er erting eller mobbing.

I arbeidet med mobbing er det ifølge Mosand og Moen (2017, s. 30) essensielt grunnleggende å ha kunnskap om hva vi skal se etter. Det er viktig at lærerne har kunnskap om mobbingens mange ansikter, slik at de i enhver situasjon kan identifisere en handling som uakseptabel eller akseptabel atferd. Olweus (1992, s. 18) peker på at det er hensiktsmessig å skille mellom indirekte og direkte mobbing. Gjennom intervjuene kom det frem at lærerne har opplevd både fysisk og psykisk mobbing. I tillegg nevnes konkrete eksempler som utfrysning, baksnakking og kommentarslenging. Dette står i overensstemmelse med Læringsmiljøseneterets (2015) definisjon av tradisjonell mobbing, men ingen av informantene påpeker at mobbeofrene kan utsettes for flere ulike typer mobbing samtidig. En årsak til dette kan være oppfatningen av at spørsmålet ba om spesifisering av ulike typer mobbing, ikke utdyping om hvordan metodene kunne utarte seg. Samstemtheten mellom informantene tyder på at mobbingen mange ansikter er utbredt på de fleste skoler, uavhengig av geografisk plassering eller skolestørrelse.

Selv med økende oppmerksomhet på mobbingfenomenet de seneste årene, har selve synet på mobbing endret seg lite. Barn og ungdom stemples stadig som mobbere og mobbeofre, men er man tjent med en slik legitimering? Mobbeproblematikken reiser mange utfordrende spørsmål som skaper en kompleks mobbedebatt. Kjente forskere som Olweus (1992, s. 36) mener blant annet mobberne kan deles inn i aggressive og passive mobbere. Informantene har delte meninger om dette og de fleste opplever at denne karakteriseringen ikke nødvendigvis kan relateres til praksis. Samtlige informanter fremhever likevel noen karaktertrekk som kan gjenspeiles i teorien. Noen av informantene nevner at plagerne ofte ikke har det så greit hjemme, at de har en usikkerhet rundt sin rolle eller en utfordrende atferd ovenfor andre.

Alberti-Espenes (2012, s. 23) fremhever at plagerne ofte utøver aggressivitet mot andre, mens Roland (2007, s. 58) viser til at plagerne gjennom historien har vist tendenser til å ha noe større belastninger enn andre. Videre fremheves det i teorien at det ikke alltid er de som tar initiativ til handlingene som faktisk gjennomfører de, og gjennom informant C kommer det frem at det er mange elever som ikke deltar i mobbingen, men likevel finner på det som skal bli sagt. Dette samsvarer med Olweus (1992, s. 36) sine beskrivelser av det passive mobbeofferet. Det er tydelig at man i visse tilfeller kan dra paralleller mellom mobberne når det kommer til personlighetstrekk og liknende.

Teorien har videre fokus på å beskrive mobbeofrene som passive eller provoserende (Storfjord, 1997, s. 125). Informantene fremhever at mobbeofrene ofte er engstelige og usikre, og dette samsvarer med Storfjords karakterisering av det passive mobbeofferet. Et annet sentralt moment som kan problematiseres, er om mobbeofferet har venner eller ikke. Informant A opplever at mobbeofferet har venner, mens informant B sine erfaringer knyttes til det motsatte, nemlig at mobbeofferet ikke har venner. Her kan det dras paralleller til Olweus (1992, s. 35) sine beskrivelser av det passive mobbeofferet, som kjennetegnes av ensomhet. Hvorfor det er så store motsetninger mellom informantene, kan problematiseres. Dersom man ser på informantenes erfaringer, har informant A betydelig mindre erfaring enn de andre, og det kan tenkes at dette spiller inn på informantens tolkning av at mobbeofrene har venner. I mange tilfeller kan man danne seg en oppfatning om «typiske» mobbere og mobbeofre, men det er viktig å ta hensyn til at ikke det finnes noe ensidig svar på dette. Uavhengig av hvor mange undersøkelser man gjennomfører vil det alltid være noen unntak, så jeg mener at det i lærerarbeidet er viktig å ikke forhåndsdømme på bakgrunn av hvordan forskningen sier den ene eller den andre skal være.

5.3 Forebyggende tiltak

Arbeidet med mobbing er en sentral del av lærernes samfunnsmandat, og er blant annet nedfelt i lovverket gjennom barnekonvensjonen, opplæringsloven og kunnskapsløftet. Ifølge Mosand og Moen (2017, s. 1) innebærer håndtering av mobbing i skolen å skape et trygt skolemiljø, og den overordnede delen av kunnskapsløftet legger føringer for skolens og lærernes arbeid da det kreves at elevenes beste alltid skal være et grunnleggende hensyn. Som vi ser legger både teorien og forskningen bestemte prinsipper til grunn for arbeidet med mobbing, men likevel er det ikke alt som kan relateres til praksis. Sentrale moment som får

betydning for hvilke forebyggende tiltak som faktisk fungerer i klasserommet er lærerens bakgrunnskunnskap, klassestørrelsen og skolemiljøet.

Informantene arbeider alle på ulike ungdomsskoler, noen på byskoler og andre på utkantskoler. Likevel viser funnene at alle lærerne i større eller mindre grad fokuserer på de samme forebyggende tiltakene i arbeidet med mobbing, men informant B fremhever at det er enklere å arbeide på en «småskole» fordi man lettere får oversikt over pågående situasjoner. Et meget stabilt funn i Norge er derimot at klassens størrelse i seg selv har minimal betydning for andelen elever som henholdsvis blir mobbet og som plager andre (Olweus, Roland referert i Roland, 2007, s. 30). Samtidig har store undersøkelser, som Olweus og Rolands, ikke påvist forskjeller av noen praktisk betydning i omfanget av mobbing mellom by og landsbygd i Norge (referert i Roland, 2007, s. 31). Ut i fra denne forskningen er det ingenting som tyder på at det skal være en fordel å være en liten skole i arbeidet med mobbing, men det kan tenkes at det blir lettere å holde kontroll, og forbedre miljøet i en liten klasse. På den andre siden kan det reises spørsmål om småklasser kan ha negative konsekvenser for elevenes sosiale og personlige utvikling, da småklasser snevrer inn antall elever å forholde seg til.

Ertesvåg og Rolands (2014) gjennomførte en studie som bekrefter sammenhengen mellom kultur, skoleledelse og forekomst av mobbing. Videre sier de at de har funnet en sammenheng mellom skoleledelse og utviklingen av en profesjonell kultur som har en klar holdning til mobbing, og hyppigheten av denne typen krenkelser i skolen (referert i Jahnsen & Angelskår, 2018, s. 72). Dette samsvarer med erfaringene jeg gjorde med mine informanter, da det i intervjuene kom frem at alle skolene har fokus på kunnskap og bevissthet rundt mobbing, og viktigheten av å kjøre de samme retningslinjene. Hvordan skolene fokuserer på kunnskap og bevissthet rundt mobbing, er noe varierende, men spesifikke måter skolene arbeider på som trekkes frem er bruk av mobbeteam, ukentlige møter, foredrag, kurs og OLWEUS-programmet.

Munthe (2011, s. 144) fremhever at i arbeidet med mobbing må det konsentreres rundt tiltak på individ, gruppe og skolenivå. Gjennom intervjuene kom det frem flere tiltak som kollegiesamarbeid, relasjonsbasert klasseledelse, antimobbeprogram, komiteer, relasjonsbygging, sosial kompetanse og læring, skole-hjem samarbeid og felles aktiviteter. Et relevant spørsmål å stille seg i denne sammenheng er i hvilken grad slike tiltak faktisk virker forebyggende? Roland og Vaaland (1996, s. 19) mener at et klima der en autoritativ og

tillitsfull lærer fokuserer på relasjonsbygging, klare rutiner og positive normer, vil kunne forebygge mobbing. Alle informantene hadde en nokså klar og delvis lik formening om hva som var kjernen i det forebyggende arbeidet, nemlig å bygge opp et godt klassemiljø. Som nevnt i teorien er det viktig å styrke fellesskapet gjennom miljøfremmende tiltak som aktiviteter og utvikling av sosial kompetanse. Både informant A og C har fokus på rollespill, serier og caser i arbeidet med å forebygge mobbing. Slike tiltak skaper diskusjon og refleksjon rundt temaet mobbing, noe som i lengden kan bidra til å utvikle elevenes empati, sympati og selvtillit. Ifølge Roland og Vaaland (1996, s. 9) er også de andre elevene en viktig ressurs i det forebyggende arbeidet, og dette samsvarer med informant D sine erfaringer, nemlig at visse elever i klassen har mulighet til å endre hele dynamikken i klasserommet med måten de opptrer på, og dermed anledning til å stå opp mot mobbing.

Utdanningsdirektoratet (2011) fremhever at hjemmet og skolen må formidle de samme forventningene til elevene for når de setter de samme grensene, kan dette virke forebyggende i seg selv. Informantene understreker hvor viktig det er å ha et samarbeid med foreldrene som baseres på gjensidig kommunikasjon. Eriksen og Lyng understreker i sin undersøkelse hvor viktig et godt foreldresamarbeid er for å løse mobbesaker (referert i Nergaard & Fandrem, 2018, s. 61). Dersom vi ser nærmere på konkrete tiltak, nevner informant A friminuttstiltak som oppløftende, og dette presiseres også i teorien (Roland & Vaaland, 1996, s. 29). Myklebust (2015, s. 73) mener mobberelaterte regler er et viktig forebyggende tiltak, og informant B støtter opp om dette tiltaket. Alle informantene opplyser at observasjon er et viktig forebyggende tiltak, og dette støttes opp ved teorien som sier at gjennomføring av observasjoner kan fange opp krenkelser tidlig (Mosand & Moen, 2017, s. 51).

Skolens og lærernes bruk av antimobbeprogrammer kan problematiseres. Alberti-Espenes (2012, s. 32) mener at mobbeprogrammene kan brukes som en forebyggende faktor, men at de ikke kan brukes som en fasit i arbeidet med mobbing. Informant A og B sine skole er medlemmer i holdningskampanjen til organisasjonen MOT, mens skolene til informant C og D benytter seg av Olweus sitt antimobbeprogram. Slike program kan fungere greit da skolen og ledelsen handler ut i fra felles forståelsesrammer, og de samme tiltakene iverksettes når det trengs. Det kan tenkes at slike felles retningslinjer vil kunne styrke skolens samhold, både når det kommer til miljø og samarbeid. Støen og Jahnsen (2018, s. 99) understreker viktigheten av at alle lærere på skolen har kunnskap om og en felles forståelse av hva mobbing er, og hvordan man håndterer det. På den andre siden må alle ta hensyn til at skolene og klassene er

ulike, og om man skal følge programmene eksplisitt avhenger helt av klassens dynamikk. Det kan også diskuteres hvorfor noen av skolene gjennomfører OLWEUS, mens andre deltar i MOT, men dette kan ses i sammenheng med geografisk plassering.

Ut i fra relevant teori og forskning, supplert med lærernes egne tanker, erfaringer og kunnskaper, kan det tenkes at det er læreren selv som må avgjøre hva som fungerer og ikke i akkurat deres klasser. Gruppesammensetning, klassestørrelse, kjønn og alder vil bare være noen faktorer som må tas omsyn til ved iverksettelse av forebyggende tiltak. Forskningen og teorien kan gi lærerne en pekepinne på hvilke tiltak som kan virke forebyggende, men det viktigste er at lærerne er genuint opptatt av å fokusere på elevene beste.

5.4 Utøvende tiltak

Støen og Jahnsen mener at siden lærerne er nærmest elevene, må de kunne identifisere mobbing og ha god kunnskap om hvordan de skal gå frem for å avdekke, stoppe og forebygge (Horne mfl., referert i Støen & Jahnsen, 2018, s. 99). Gjennom intervjuene kom det frem at læreren og deres skoler hadde handlingsløyper som en del av utøvende tiltak. Dette samsvarer med Myklebust som påpeker at alle skoler skal ha en handlingsplan mot mobbing, som legger føringer for skolens mobberelaterte arbeid (Myklebust, 2015, s. 94). Fasene som nevnes i handlingsløypen til Mosand og Moen, var sentrale for alle skolene. Samtlige informanter fremhevet også lovverket, og at de er pliktige til å ivareta meldeplikten etter kapittel 9A i Opplæringsloven.

Samtlige informanter mente at relevante avdekkingsmetoder er elevsamtaler, observasjon, elevundersøkelser, foreldresamtaler og at elevene selv tar kontakt med de voksne. Dette samsvarer i stor grad med Mosand og Moens (2017, s. 50-51) avdekkingsmetoder, men de fremhever også foreldreundersøkelse og sosiometrisk undersøkelse. Ingen av informantene gir uttrykk for at de bruker foreldreundersøkelser i arbeidet med mobbing, og dette kan være en svakhet, da foreldrene i mange tilfeller kan oppleve og se mer enn lærerne faktisk har tid til. Informant B fremhever videre kollegiesamarbeid som en viktig kilde til å kunne avdekke mobbing. Støen og Jahnsen (2018, s. 100) presiserer at læreren må gjøre grundige undersøkelser for å være sikker på at det faktisk er snakk om mobbing, og for å kartlegge involverte parter. Det kan tenkes at kollegiesamarbeid og bruk av ledelsen er en ressurs i avdekkingsarbeidet, da andres øyne på en sak kan sørge for nye innvendinger. Når det

kommer til utøvende tiltak, fremheves det av informant C at det dreier seg om å følge en sanksjonstrapp som går fra mikro til makronivå. Spesifikke tiltak her er anmerkning, samtale, snakke med relevante personer, trekke inn foreldrene, og videre en eventuell innblanding av eksterne parter, som barnevernet. Sanksjonstrappen samsvarer med Utdanningsdirektoratets plan for å løse mobbesaker. Det er tydelig at både lærerne og teorien er opptatt av å følge retningslinjer i arbeidet med å avdekke og stanse mobbingen.

Helle Høiby (2002, s. 39) peker på at timing er en forutsetning for et godt resultat når mobbingen skal stanses, og det er tydelig at informant B fremhever viktigheten av å handle med en gang. Dette samsvarer i stor grad med det Roland (2014) mener når han poengterer at en rask og effektiv inngripen i seg selv kan være forebyggende mot mobbing. Etter man har avdekket mobbingen, må man gripe inn. Utdanningsdirektoratet (2011, s. 8) mener at det er viktig at sakene løses raskt, at man går konstruktivt inn for å løse dem, at man vet hvordan man skal løse dem og ivaretar de berørte. Gjennom intervjuene kom det frem at informantene gjennomfører individuelle samtaler, først med offeret så med plagerne. Informant B sine erfaringer viser at hvordan man reagerer i ulike situasjoner kan få store betydning for utfallet. Dette samsvarer med Moens samtalemodell der læreren har samtaler med elevene i en bestemt rekkefølge (referert i Jahnsen & Støen, 2018, s. 100). Oppfølgingsarbeidet handlet for samtlige informanter om å drive problemløsning i klassen, samt gjennomføring av autorative samtaler. Det kan tenkes at tankegangen baseres på at når en elev ikke trives, må man gjøre noe med miljøet i klassen, og at man må ta tak i problemet ved roten. I arbeidet med mobbing er det tydelig at både forebyggende og utøvende tiltak står sentralt hos informantene. Det kommer også frem at mye av arbeidet går ut på de samme momentene, men alle situasjoner må arbeides med individuelt.

5.5 Mobbingens utfordringer

I forskningen vises det til flere faktorer som i mindre eller større grad reduserer mobbingens omfang. Hvorfor klarer man da ikke å stanse all mobbing? Teorien tar ikke nødvendigvis hensyn til hvordan det faktisk fungerer i praksis, og noe som ut i fra teorien kan virke «overkommelig» å gjennomføre vil kanskje være en utfordring i skolen. Ifølge Myklebust er mangel på tid, upresis bruk av mobbebegrepet og å holde tritt med det sosiale spillet i klasserommet noen av utfordringene ved mobbing (Myklebust, s. 2015, s. 83). Alle informantene fremhever at mangelen på ressurser og de stramme tidsrammene i mange

tilfeller oppleves som et hinder for å realisere de forebyggende tiltakene. Dette samsvarer i stor grad med Myklebust (2015, s. 83), som mener man også må ha klare holdninger til hva som anses som mobbing og erting, noe også informant B opplever som problematisk til tider.

Forskning viser at den skjulte mobbingen ofte ikke oppdages, eller blir oversett av skolene (Utdanningsforskning, 2018). Dette står i overensstemmelse med min erfaring med informantene ettersom alle hadde en nokså klar formening om at den skjulte mobbingen er utfordrende. Angående utfordringer fremheves også foreldresamarbeidet som vanskelig. Mange foreldre ser seg «blinde» på deres barn, og dette kan skape problemer i en eventuell intervensjon. Det kan tenkes at flere av utfordringene informantene møter oppstår som følge av manglende tid og ressurser i en hektisk lærerhverdag. Selv hvor gode handlingsrutiner og antimobbeprogrammer skolene har på papiret, vil ikke dette nødvendigvis stanse mobbingen om skolene ikke har tilstrekkelig med ressurser og tid tilgjengelig. Det fokuseres på antimobbeprogrammer, handlingsrutiner og å utvikle kunnskap, men burde ikke man først og fremst konsentrere seg om å sette inn flere ressurser i timene og i friminuttene?

6. Avslutning

Bacheloroppgavens tema har vært mobbing, og hvordan lærere arbeider med fenomenet. Sentrale moment som belyses gjennom hele oppgaven har vært hvordan lærere forstår, håndterer og bekjemper mobbeproblematikken gjennom bruk av blant annet kunnskap, programmer og systematiske tiltak. Mobbing anses som et hinder i kampen for å skape et trygt psykososialt miljø, og dette var utgangspunktet for hvorfor jeg ønsket å forske på lærernes arbeid med mobbing.

Gjennom forskning, teori og intervju har følgende problemstilling blitt forsøkt belyst: «(Hvordan arbeider lærere på ungdomsskolen med mobbing?)». Mobbing er et mangesidig samfunnsproblem som strekker seg langt utover skolearenaen, og den kunnskapen jeg har ervervet meg gjennom dette arbeidet gir ikke noe ensidig svar på hva som faktisk fungerer. Jeg deler likevel Espelage og Swearers oppfatning om at skolekultur og klima har avgjørende betydning for forekomsten av mobbing på en skole (referert i Støen & Jahnsen, 2018, s. 96). Både funnene, teorien og forskningen understreker lærerens betydning i klasserommet, og sentrale tiltak informantene nevner er klasseledelse, miljø, aktiviteter, samarbeid, tillit, relasjonsbygging og anti-mobbeprogrammer. Ut i fra mitt ståsted vil jeg absolutt kunne påstå at lærerne har mulighet til å forhindre og bekjempe mobbing i klassen gjennom deres daglige arbeid, væremåte og kunnskap. Avslutningsvis vil jeg for øvrig poengtere at enhver situasjon må tolkes hver for seg, og fungerende tiltak i en klasse vil ikke nødvendigvis være avgjørende i en annen klasse, da faktorer som dynamikk og gruppesammensetning kan ha stor betydning.

Nå har denne oppgaven komt til veiens ende, men jeg håper at den har gitt leserne ny og forbedret kunnskap om arbeidet med mobbing. Et stort pluss med denne forskningen vil være om informantene har forbedret sitt daglige arbeid, og har større fokus på hvordan de forstår, håndterer og bekjemper mobbing. Kunnskapen jeg har ervervet meg anser jeg som svært betydningsfull, og jeg mener den vil bidra å styrke mitt lærerarbeid i fremtiden.

Litteraturliste

- Alberti-Espenes, J. (2012). *Krenkelse i skolen – Mobbingens bakteppe*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Christoffersen, L. & Johannessen, A. (2012). *Forskningsmetode for lærerutdanningene*. Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving* (6.utg). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Ertesvåg, S. K. (2016). *Konsekvenser av mobbing: Mobbaren treng støtte*. Hentet fra <https://laringsmiljosenteret.uis.no/skole/mobbing/konsekvenser-av-mobbing/mobbaren-treng-stotte-article116107-21058.html>
- Ertzeid, H. (2018). *Den skjulte mobbingen skolene ikke ser*. Hentet fra <https://utdanningsforskning.no/artikler/den-skjulte-mobbingen-skolene-ikke-ser/>
- Gjørund, P. & Huseby, R.(2017). *Eleven i fokus. Observasjonsarbeid i skolen* (3.utg). Oslo: Cappelen Damm AS.
- Høiby, H. (2002). *Mobbing kan stoppes – håndbok for skolen*. Oslo: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Jahnsen, H. & Angelskår, T. (2018). «Den kommunikasjonen – jeg kunne gjort det annerledes»: Om rektors rolle i mobbesaker. (s. 71-93). Bergen: Fagbokforlaget.
- Krumsvik, R.J. (2014). *Forskningsdesign og kvalitativ metode – ei innføring*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3.utg). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Læringsmiljøsentret i Stavanger. (2015). *Hva er mobbing: Tradisjonell mobbing*. Hentet fra <https://laringsmiljosenteret.uis.no/skole/mobbing/hva-er-mobbing/tradisjonell-mobbing/?s=21205>

Læringsmiljøsentret i Stavanger. (2013). *Nulltoleranse overfor mobbing*. Hentet fra <https://laringsmiljosenteret.uis.no/forskning-og-prosjekter/tidligere-prosjekter/zero/>

Moen, E. (2014). *Slik stopper vi mobbing – en håndbok*. Oslo: Universitetsforlaget.

Mosand, G. & Moen, E. (2017). *Håndtering av mobbing i skolen. Hvordan skape et trygt skolemiljø i praksis?* Oslo: Pedlex.

Munthe, E. (2011). Betydning av emosjonelt klima for læringsmiljø. I M. B. Postholm, P. Haug, E. Munthe & R. J. Krumsvik (Red.), *Lærerarbeid for elevenes læring 5-10* (s. 137-150). Kristiansand: Høyskoleforlaget

Myklebust, K. (2015). *Skjult mobbing i skolen. Jenter og de viktige relasjonene*. Oslo: Kommuneforlaget.

Olweus, D. (1992). *Mobbing i skolen. Hva vi vet og hva vi kan gjøre*. Oslo: Universitetsforlaget.

Opplæringslova. (1998). Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (LOV-1998-07-17-61). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>

Roland, E. (2012). *Mobbingens psykologi: Hva kan skolen gjøre?* Oslo: Universitetsforlaget.

Roland, E. (2018). *Snu-metoden mot kollektive atferdsvansker*. Oslo: Vigmostad & Bjørke AS.

Roland, E. & Vaaland, G. S (1996). *Mobbing i skolen. En lærerveiledning*. Oslo: Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet.

- Sandsleth, G. (2007). *Mobbing. Forstå, bekjempe og forebygge*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Storfjord, E. M. & Storfjord, P. (1997). *Stopp mobbingen! Signaler, symptomer og tiltak*. Oslo: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Støen, J., Fandrem, H. & Roland, E. (2018). Mobbing i et systemperspektiv. I J. Støen, H. Fandrem & E. Roland (Red.), *Stemmer i mobbesaker: Resultat og erfaringer fra Stigma-prosjektet* (s. 11-30) Bergen: Fagbokforlaget.
- Støen, J. & Jahnsen, H. (2018). «De har alltid vært uenige»: Fra læreres tanker om egne handlinger i etterkant av en langvarig mobbesak. I J. Støen, H. Fandrem & E. Roland (Red.), *Stemmer i mobbesaker: Resultat og erfaringer fra Stigma-prosjektet* (s. 95-116). Bergen: Fagbokforlaget.
- Thurèn, T. (2012). *Vitenskapsteori for nybegynnere* (2. utg). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Unicef. (2016). *Mobbing*. Hentet fra <https://www.unicef.no/barn-og-unge/mobbing>
- Utdanningsdirektoratet. (2018). Elevundersøkelsen. Hentet fra <https://www.udir.no/tall-og-forskning/brukerundersokelser/elevundersokelsen/>
- Utdanningsdirektoratet. (2018). *Kor mange opplever mobbing?* Hentet fra <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/mobbing/hva-viser-tall-og-forskning/>
- Utdanningsdirektoratet. (2011). *Arbeid mot mobbing. Veileder for ansatte og ledere i grunnskolen*. Hentet fra https://www.udir.no/globalassets/upload/laringsmiljo/5/arbeid_mot_mobbing_veileder_bm.pdf
- Wendelborg, C. (2017). Skolens håndtering av mobbing og krenkelser. I M. Uthus (Red.), *Elevenes psykiske helse i skolen: Utdanning til å mestre egne liv* (s.91-109). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Vedlegg 1: Informasjonsskriv

Vil du delta i forskningsprosjektet *"Mobbing- hva kan lærerne gjøre?"*

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å finne ut hva lærerne legger i begrepet mobbing, hvordan de arbeider med å forebygge mobbing i egen klasse og på tvers av klassetrinn, samt hvordan de arbeider når mobbingen allerede har funnet sted. Her gir jeg deg informasjon om prosjektets mål og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Mobbing er et dagsaktuelt tema, som stadig krever oppmerksomhet. Mange barn og unge våkner hver morgen til angsten for å bli mobbet. Med bakgrunn i dette har jeg valgt å skrive en bacheloroppgave der temaet er mobbing blant barn og unge på ungdomsskolen.

Bacheloroppgaven har et omfang på 8000-10 000 ord og er en del av faget pedagogikk og elevkunnskap. Hovedfokuset vil ligge på hvordan lærerne forstår, bekjemper og forebygger mobbing. Bakgrunnen for at jeg har valgt å forske på temaet mobbing, er at temaet skaper nysgjerrighet og engasjement. Foreløpig problemstilling er:

Hvordan arbeider lærere mot mobbing?

Formålet med oppgaven er et ønske om å øke min kompetanse innenfor et emne som i større eller mindre grad har vært sentralt i min utdanning. Jeg ønsker å arbeide mot mobbing, og være rustet for å kunne håndtere elever som opplever mobbing. Det å kunne lære av andres erfaringer i skolen, er viktig for at jeg selv i fremtiden kan hjelpe elever.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Høgskulen på Vestlandet avdeling Kronstad er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg ønsker å intervju 4-5 informanter og kriteriet er at de er lærere på ungdomsskolen. Lovverket forplikter lærerne til å arbeide for at elevene skal ha et trygt psykososialt miljø. For å få mer variasjon i informasjonen, har jeg valgt å sende denne henvendelsen til forskjellige skoler. Å få frem ulike arbeidsmetoder for å forstå, forebygge og bekjempe mobbing, er en viktig del av oppgaven.

Hva innebærer det for deg å delta?

For deg som ønsker å delta innebærer det et intervju/dialog. Omfanget av intervjuet er satt til 30-40 minutt. Jeg vil nytte meg av semistrukturert intervju, som vil si at jeg i forkant av intervjuet har utarbeidet en intervjuguid med gjennomtenkte spørsmål. Noen av spørsmålene vil ha oppfølgingsspørsmål slik at jeg får mer utfyllende informasjon.

Spørsmålene i intervjuet legger ikke opp til at man skal fortelle om enkelthendelser. Oppgaven dreier seg mer om det generelle arbeidet mot mobbing. For å kunne få mest mulig korrekt informasjon, vil intervjuet tas opp som et lyd-opptak. Svaret vil senere bli transkribert, så her er det bare svaret som er i fokus, og ikke for eksempel ansiktsuttrykket eller lignende. Det er frivillig å delta i prosjektet. Du kan når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan jeg oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. De som vil ha tilgang til opplysninger vil bare være student Maria Bendal og prosjektansvarlig/rettleder Lok Subba

For å sikre deres personopplysninger, vil kontaktopplysninger og navn erstattes med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data. Datamaterialet vil også lagres på OneDrive.(Student) skal innsamle, bearbeide, lagre data og transkribere informasjonen

Deltaker og den informasjonen som gis vil ikke kunne kjennes igjen når oppgaven publiseres. Notatene og selve bacheloroppgaven vil anonymiseres. Når informantene nevnes i oppgaven vil de bli omtalt som; informant A, ..B, ...C osv. Informasjon om kjønn eller hvilken skole man tilhører vil behandles slik at den ikke skal kunne spores tilbake til informanten. Bakgrunnsinformasjonen jeg spør om i intervjuet vil ikke brukes i selve oppgaven.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal avsluttes senest 03.06.19. Opptak vil slettes med en gang det er transkribert, senest 15.05.19. Eventuelle andre personopplysninger vil slettes ved prosjektslutt.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Jeg behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke. På oppdrag fra Høgskulen på Vestlandet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med: Høgskulen på Vestlandet ved Lok Subba. *E-post:* (veileders e-post) eller telefon: (+ ** *****)

Vårt personvernombud: personvernombud@hvl.no

(Mitt navn), student. *E-post:* (min e-post) eller telefon: (+** *****)

NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Mitt navn

(Student)

Vedlegg 2: Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Mobbing – Hva kan lærerne gjøre?» og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. 03.06.19

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3: Intervjuguide

Problemstilling: Hvordan arbeider lærerne med mobbing i skolen?

<p>1.0 Innledende spørsmål</p>	<p>1.1 Hvor lenge har du jobbet som lærer? 1.2 Hva gjorde at du ville bli lærer? 1.3 Hva tenker du om mobbing i skolen? 1.4 Har du opplevd mye mobbing som lærer?</p>
<p>2.0 Hovedspørsmål</p>	<p>2.1 Hva mener du inngår i begrepet mobbing? 2.2 Kan du nevne noen typer mobbing? 2.3 Har du gjort deg noen oppfatninger om hvem som blir «typisk» mobbeofre og mobbere? 2.4 Fokuserer de ansatte på skolen på kunnskap og bevissthet rundt temaet mobbing? 2.5 Hvordan jobber dere for å forebygge mobbing? 2.6 Hvilke metoder bruker dere for å oppdage mobbing? 2.7 Har dere handlingsplaner og rutiner som skal gjennomføres når mobbing har funnet sted? 2.8 Hvordan samarbeider dere med andre instanser i forhold til mobbing? (foresatte, helsesøster, PPT) 2.9 Hva er de viktigste tiltakene for å forebygge mobbing? 2.10 Hva gjør du for å stanse mobbing i en klasse?</p>
<p>3.0 Avslutningsspørsmål</p>	<p>3.1 Opplever du mobbing som et relevant tema? Hvordan? 3.2 Hva ønsker du å gjøre fremover i forhold til å forebygge og bekjempe mobbing? 3.3 Har du noen tips for kommende lærere i forhold til temaet?</p>